„Een nieuw schepsel."

> Zoo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel; het oude is voorbijgegaan, zie, het is alles nieuw geworden.
>
> 2 Cor. 5 : 17.

Er zijn, ook in ons Christenland, tal van menschen, die er niets van gelooven dat de Heere ten derden dage uit de dooden is opgestaan, en die toch ons Paaschfeest meêvieren. Vreemd is dit niet. Ook vóór Jezus' komst tot deze wereld werd er door meer dan één volk een soort Paaschfeest gevierd. Ook onze voorvaderen, eer ze den heiligen Doop ontvingen, deden dit op hun manier. Zulk een Paaschfeest was dan niets anders dan een soort Lentefeest. De sombere winter was voorbijgegaan. Vriendelijke glanzen vervroolijkten het gelaat des aardrijks. Aan den ouden stam schoot nieuwe loot uit. Wat de Psalmist aldus bezong: „Gij *vernieuwt* het gelaat des aardrijks."

Zulk een Lentefeest viert een volk, dat wel van de *vernieuwing* van het gelaat des aardrijks, maar nog niet van de *vernieuwing* des gemoeds in de wedergeboorte weet. En zoo kon het niet anders of wie nog wel gedoopt was, maar het geloof verzakte, viel van zelf van ons Pascha op dit aloude Lentefeest terug. Zelfs bij predikers vulde dit de uitgeholde predicatie weer. Ons Christelijk Pascha spreekt van leven in *de ziel*, dit Lentefeest van herleving der *natuur*. Een val terug uit wat, in den geest, hoog boven alles stond, tot wat in het gras des velds en in het uitspruitsel van struikgewas en olijfboom viel te bewonderen. Maar dit wil men dan toch niet. Ook op zijn Lentefeest grijpt men dan toch naar het geestelijke, en vindt in de Lente-vernieuwing der natuur het zinnebeeld van vernieuwing in eigen karakter, streven en bedoelen. Zoo bedekt men zijn armoede, en waant terug te hebben gevonden wat men door zijn ongeloof aan Jezus Opstanding verloor.

En toch is dit slechts *schijn*.

In de Lente komt terug *wat er geweest is*. Het loof dat verdorde en met den herfststorm van de takken losliet en neerviel, spruit opnieuw uit, en straks prijkt heel de boom weer in zijn loover, gelijk hij dit deed in het jaar dat voorafging. Vooral de volgroeide boom brengt niets *nieuws*, maar *vernieuwt* wat verdorde.

Ons Paaschfeest daarentegen spreekt van *opstanding* uit den dood. Niet zooals Lazarus opstond, die weer opleefde gelijk hij stierf, om straks nogmaals te sterven, maar zooals de Heere opstond in heerlijkheid, in een heerlijkheid als van Tabor, om nu in onuitdelgbaar *leven* over den dood te triomfeeren.

In de vernieuwing van de natuur, die de lente ons brengt, vernieuwt zich wat wegsterft in den herfst, maar ons Paschen spreekt van een *nieuw schepsel*, van een ander, hooger leven, dat nu voor 't eerst uitkomt, maar dan ook, eens uitgekomen, nimmer meer ondergaat, maar blijft eeuwiglijk.

„Zoo dan, indien iemand in Christus is, *die is een nieuw schepsel. Het oude is voorbijgegaan. Zie, het is alles nieuw geworden!*"

Ook in het kleed spiegelt zich dit af. Zij die het Lentefeest vieren, plachten van oudsher tusschen Paschen en Pinksteren zich het nieuwe kleed te laten bereiden. Gelijk het blad in de natuur verdort, zoo slijt en verkleurt ook het kleed waarin we ons hullen. Men zag als voor oogen, hoe de natuur een nieuw gewaad aantrok, en natuurkind als men was, deed men de natuur na en vernieuwde ook zijn eigen gewaad. Maar ook hierbij ontbrak alle opheffing tot iets hoogers. Alleen wat sleet werd vernieuwd, en in dit vernieuwde gewaad stond men weer op hetzelfde punt, waarop men een jaar geleden stond. Het was terugkeeren van wat geweest was. Ook dit sleet dan weer, en een jaar later, als weer de lente kwam, moest weer wat oud was geworden, worden vernieuwd. Het is het afvallen van het blad, dat straks in vorm gelijk aan het oude terugkeert.

Dit duurt nu ook in het Christenland wel voort. Waarom zouden ook wij het Lentegroen niet tegen juichen, en onzen God, die het gelaat des aardrijks vernieuwt, niet loven op harp en cymbaal? En ook, waarom zouden ook wij niet, als de koude wijkt, en het gewaad om vernieuwing vraagt, in vernieuwd gewaad naar buiten treden?

Alleen maar, voor ons is dit niets, dan een reflex in de natuur van leven dat onderging en terugkeert; en wel verre vandaar, dat ons Paaschfeest hierin op zou gaan, triomfeert op Paschen het leven over den dood met een geheel nieuwe levenskracht die van geen bezwijken of ondergaan meer weet. „Mijne schapen hooren mijne stem, en volgen mij, en ik geef hun het *eeuwige* leven, *en niemand zal ze rukken uit mijn hand*".

Met ons sterven, als we ten grave dalen, heeft dit niets gemeen. De Opstanding, persoonlijk vertolkt in onze wedergeboorte, brengt ons een *nieuw leven*. Door dit nieuwe leven worden we een *nieuw schepsel*. En dit wel nieuw in dien hoogen zin, dat al het oude is voorbijgegaan, en dat het alles nieuw is geworden.

Niet dat ge door uw overgang uit uw vroegeren dood in dit nieuwe leven *een ander persoon* zijt geworden. Het is en blijft, in en na de wedergeboorte, dezelfde persoon, die eerst dood was, en nu met den apostel juicht: „Wij zijn uit den dood overgegaan in het leven.

Er wordt door de Wedergeboorte, door de Opstanding, niet een tweede, nieuwe persoon in ons ingezet, zoodat we nu *twee* personen zouden zijn, een oude, waarvan we nu af zijn en die ons niet meer aangaat, en een nieuwe die bij dien ouden persoon inwoont. Neen, het is en blijft diezelfde persoon, met den aanleg, het karakter, de talenten, die God ons in onze geboorte gaf. De organen van ons denken, gevoelen en willen blijven onze organen van vroeger. Wat vernieuwd is en nieuw is geworden, is het *levensprincipe* in ons. En dit nieuwe uitgangspunt in ons leven gebruikt nu dieselfde organen voor een geheel nieuwe levensuiting, voor de openbaring van een geheel nieuw leven, bezield met een geheel ander streven, en met een geheel nieuw bedoelen voor zich. Maar de wetenschap dat de persoon één en dezelfde bleef, spreekt zich uit in den dank voor de verkregen verlossing, in de rechtvaardigmaking door het geloof, en dat wel door het geloof alleen. We waren dood zoolang we uit onszelven leefden. Nu leven we, omdat we niet meer uit onszelven leven, maar *Christus leeft in ons*.

Wie dit niet inziet, en denkt dat er een geheel nieuw persoon bij den ouden persoon is komen inwonen, vervalt in het Antinomianisme.

De wedergeborene is dan *twee* menschen. De nieuwe mensch die niet meer zondigen kan en vanzelf heilig is, en daarnaast leeft dan de oude mensch nog voort, en zondigt er vrij op toe. Maar ons gaat dit dan niet meer aan. Dit doen niet meer wij, maar dit doet die gevloekte oude mensch, die in ons schuilt en wij zijn daarvoor niet meer aansprakelijk.

Iets wat dan zóóver kan gaan, en niet zelden zoover ging, dat men opzettelijk aan dat voortzondigen van den ouden mensch toegaf, om zijn vloekwaardigheid te beter te doen uitkomen. Dat was dan de zondige oude kameraad, die men eens zelf was, maar die we nu niet meer zijn. Zelfs waren er, die in dit voortzondigen van den ouden kameraad schik hadden en genoten. Immers elke nieuwe zonde was nieuw bewijs voor de ellende, waarin die oude kameraad verzonk, en die te scherper de tegenstelling met den nieuwen mensch deed uitkomen. Zelfs geen vergeving werd voor de zonde van dien ouden zondaar meer ingeroepen. Zij ging ons niet meer aan. Wij waren dit niet meer. Het was de zonde van een anderen ouderen mensch, aan wien we nog gekoppeld waren, maar dien we straks in den dood van ons afstieten.

Maar ook wie met Christus kerk dit booze, onheilige Antinomianisme verafschuwt, viel niet zelden in gelijke dwaling, zij 't ook op heel andere manier.

Men roemt dan in het nieuwe leven, dat door de wedergeboorte ons deel werd, maar draagt dit in zijn ziel om *als iets aparts*. Men heeft dan zijn gewone wereldsche leven, en daarbij en daarnaast zijn nieuw geestelijk leven, maar zonder dat het laatste op het eerste inwerkt. Men ontving het nieuwe leven, maar wordt niet zelf in heel zijn persoon vernieuwd.

Het nieuwe leven, dat ons de wedergeboorte brengt, is een nieuw levens*beginsel*. Het is Christus in u. Maar dit nieuwe levensbeginsel moet dan ook indringen in heel onzen persoon, het moet aan alle organen van ons persoonlijk leven, aan ons denken, ons gevoelen, ons willen een geheel nieuwe richting geven. Er moet door het aderenweefsel van geheel onzen persoon een nieuw bloed vloeien en persen. Van binnen uit, uit dit nieuwe levensbeginsel, moet een geheel nieuw leven in heel uw persoon doordringen. Het zijn nog de oude snaren, maar op die oude snaren moet een geheel andere, een geheel nieuwe levenspsalm getokkeld worden.

Alle krachten, alle gaven, alle talenten, alle invloeden, die ons ten dienste staan, moeten thans in den dienst van dit nieuwe leven overgaan. En het baat u niet, of ge dit doet met een deel van uw talenten. *Alles* moet nieuw worden. Heel uw persoon, met al wat God aan dien persoon schonk, moet nu in dienst van Christus staan.

Uw oude ik heeft afgedaan. Niet dat oude ik, Christus moet in u heerschen.

En hier nu juist ligt de zoo tastbare zonde van veel overgeestelijke Christenen. Ze stuiten de doorwerking van het nieuwe leven. Ze roemen in het nieuwe leven, maar offeren aan Christus alleen dit nieuwe, en houden hun persoon, hun talenten, hun gaven, hun innerlijke kracht buiten hem en voor zich zelf. Van daar die bittere gedeeldheid in het hart. Als een oliedrop op de wateren der ziel drijft dit nieuwe leven her- en derwaarts, maar de wateren zelve hunner ziel blijven wat ze eertijds waren.

Ze zijn een nieuw schepsel, maar dit schepsel groeit niet, en in onheilige macht blijft de oude mensch in hen tegen dat nieuwe leven overstaan. Christus heeft een kamerken in hun hart, maar een *tempel* van en voor Jezus alléén wordt dat hart nooit.

Amsterdam, 30 April 1909.

Toen het Ministerie-Kuyper zijn novelle op de Hooger onderwijswet indiende, werd daarbij evenzeer gezorgd voor de Bijzondere Universiteiten, doordat de door haar verleende graden officieel erkend werden, als voor de oprichting van bijzondere leerstoelen aan de Openbare Universiteiten door particulieren of vereenigingen.

Het Ministerie-Kuyper toonde daardoor geen partijzaak te willen dienen, maar het landsbelang. Hoofddoel was de vrijmaking van het Hooger Onderwijs. En al was het bekend genoeg, dat de premier persoonlijk voorkeur schonk aan de Bijzondere Universiteit, toch hield hij rekening met het feit, dat velen meenden de Openbare Universiteiten niet te moeten loslaten en daarom in het stichten van aanvullingskatheders heil zochten. Met name was dit laatste de uitgesproken wensch van de Christelijk-Historischen. En het Ministerie heeft voor beide richtingen, zoowel voor die van de Bijzondere Universiteiten, als voor die van de aanvullingsleerstoelen, den weg gebaand.

Gelijk het gewoonlijk gaat, zoo was voor beide van deze stelsels iets te zeggen. Wie zich terugtrekt in een eigen stelling, staat daardoor krachtiger. Aan een Bijzondere Universiteit kan men zorgen, dat heel het onderwijs door één beginsel wordt gedragen, komt daardoor de eenheidsidee der Universiteit beter tot haar recht, en worden de leerlingen bewaard voor het gevaar, allerlei tegenstrijdige meeningen zich te hooren verkondigen. Maar daartegenover staat, dat de groote stroom der studenten zich naar de Openbare Universiteiten blijft bewegen, en men deze studenten feitelijk overlaat aan den invloed van ongeloovige hoogleeraren, zonder tegen dat onderwijs hun rechtstreeks tegengif te bieden. De voorstanders der aanvullingskatheders wijzen dan ook op dit laatste gebrek en achten dit zoo zwaarwegend, dat ze daarom voor een Bijzondere Universiteit niet zijn te vinden.

Op dit geding thans weer in te gaan, is ons doel niet. De meeningen staan over en weer vast. De vraag moet door de practijk worden uitgemaakt, wie het hier bij het rechte eind heeft gehad. En de voorstanders der Bijzondere Universiteit hebben tot dusver geen reden van klacht gehad over het volgen van Groen's regel: In ons isolement ligt onze kracht. Want juist door zich te concentreeren in eigen kring, is een invloed naar buiten uitgeoefend, veel grooter dan men zich ooit had kunnen denken.

De hoofdzaak was echter, of het volk in breeder kring voor dat doel te berielen was? Het vrij Hooger Onderwijs, hierin nog altijd ten achter gesteld bij het Lager Onderwijs, moet uitsluitend leven van de gaven des volks. Rijke geldvorsten, die als in Amerika, miljoenen uit eigen beurs geven voor wetenschappelijke stichtingen, kent men in Nederland niet. Zal het vrij Hooger Onderwijs zich ontwikkelen, dan moet door contributiën en gaven der smalle gemeente de som bijeenkomen. En waar zonder geld geen professoren te krijgen zijn, hangt het van den bezielenden invloed, die van het gekozen ideaal op het volk uitgaat, grootendeels af, of de koorden der beurs los worden gemaakt, de noodige bedragen voor tractementen er komen, en men tot benoeming van hoogleeraren kan overgaan.

Op dit practische punt moest dus blijken, wie den besten weg had gekozen. Een ideaal, dat het volk koud laat, houdt ook de beurzen gesloten, en leidt niet tot het begeerde doel. Terwijl omgekeerd een ideaal, dat de harten des volks in geestdrift ontbranden doet, dat volk ook bereidvaardig maakt om te offeren en daardoor den weg tot vrijmaking van het Hooger Onderwijs opent.

Hieraan getoetst is het niet twijfelachtig, wie dusverre de beste keuze deed. Al zijn onder de voorstanders der Vrije Universiteit niet vele rijken en edelen, toch brengen ze jaarlijks een niet onbelangrijk bedrag bijeen, genoeg naast de renten van het geschonken kapitaal, om een 12-tal hoogleeraren te onderhouden.

Maar de voorstanders der aanvullingskatheders hebben, niettegenstaande ze nu reeds bijna vijf jaar aan den arbeid zijn, het nog niet zoover gebracht, dat het geld er is om één hoogleeraar te bekostigen. Dr. Schokking klaagt dan ook in de laatste *Gereformeerde Kerk* steen en been over de weinige bijdragen die inkomen. Hij schrijft er dit van:

Het is intusschen teleurstellend, zoo gering als de bijdragen voor de vereeniging tot stichting van Bijzondere Leerstoelen blijven.

Waarom het verheeld en het niet liever openlijk uitgesproken?

Mogelijk, dat het meenderen beschaamt en prikkelt om alsnog te doen, wat tot heden werd verzuimd.

Wij kunnen ons toch niet anders voorstellen, of bij velen moet inderdaad van verzuim in deze gesproken worden en niet van onverschilligheid, waarvan het anders den schijn zou hebben.

Wie, om eens iets te noemen, het verslag van de voorlaatste algemeene vergadering der Vereeniging tot christelijke verzorging van krankzinnigen gelezen heeft, herinnert zich, dat er tegen het voorstel van het Bestuur om een contract aan te gaan met de Vrije Universiteit in zake een leerstoel voor de psychiatrie stemmen zijn opgegaan, dat die vereeniging zich niet eenzijdig verbinden zou met genoemde Universiteit, maar liever het oog zou hebben op de Rijks-Universiteiten, waar onze aanstaande doctoren gevormd worden.

Men vond deze stemmen in die vergadering toen blijkbaar niet heel aangenaam, maar heeft ze gemakkelijk kunnen smoren. Wie nu echter na de ontstemdheid daarover bij velen verwacht zou hebben, dat dit voor het minst aanleiding zou gegeven hebben om de Vereeniging voor Bijz. Leerstoelen krachtig te steunen, opdat deze de inderdaad zoo noodige taak van een beoefening der psychiatrie naar christelijke opvatting aan eene onzer Rijks-Universiteiten zou kunnen vervullen, is bedrogen uitgekomen. Wij hebben er althans nauwelijks iets van gemerkt.

Is het wonder, dat die ontstemming dan vaak zoo weinig ernstig opgenomen wordt?

Toch blijft de zaak van het hoogste gewicht. Een feit is het, hoe men daarover nu moge oordeelen, dat de Vrije Universiteit haar aanhang bijna uitsluitend heeft in de kringen van de Gereformeerde Kerken; en de Hervormden de wetenschappelijke opleiding hunner kinderen zoeken aan de Rijks-universiteiten.

Maar dan mogen de laatsten ook niet zoo onverschillig blijven als tot heden het geval is omtrent den toestand aldaar.

En nu zegge men niet, dat daarin den laatsten tijd zoo groote verandering gekomen is. Dat moge ten deele het geval zijn wat de Theologische faculteit betreft; voor de andere faculteiten mag dit nog geen naam hebben. Daar nu de Vereeniging voor Bijzondere Leerstoelen juist ook op die andere faculteiten het oog wenscht te richten, zij het hier nog eens met nadruk herhaald, dat zij recht heeft op de belangstelling van allen, die iets gevoelen van de groote beteekenis van de wetenschappelijke opleiding van de toekomstige leidslieden onzes volks.

We nemen dit citaat over, niet met een zeker leedvermaak, dat het dezen broeder trots al hun ijver zoo weinig gelukt, visch aan den hengel te krijgen. Zelfs vergeven we gaarne de ontstemming, die er in deze kringen heerscht over het feit, dat de Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen meer voor de Vrije Universiteit dan voor de aanvullings-katheders voelde. We begrijpen, dat het voor deze broeders wel zoo aangenaam zou geweest zijn, wanneer zulk een invloedrijke vereeniging haar moreelen en financieelen steun aan de aanvullingskatheders geschonken had. Dan had men, zonder er zelf voor te betalen, zijn wensch vervuld gekregen gezien.

Maar wel wijzen we op deze klacht, omdat ze ons toont, dat ons volk voor die aanvullingskatheders niet warm te krijgen is. Dr. Schokking kan wel zeggen, dat verzuim en niet onverschilligheid oorzaak is van dit druppelsgewijze inkomen der gelden, maar ieder voelt, dat dit meer een vriendelijk vergoeilijken is van den toestand, dan het stellen eener juiste diagnose. Want waar liefde en bezieling is, daar komen de gaven vanzelf. En althans, om nu de tegenstelling van Dr. Schokking over te nemen, de Hervormde Kerk, die zoo machtig is in zielenaantal, die zooveel gegoeden en welgestelden in haar midden telt, moest zonder eenig bezwaar voor minstens een twee dozijn aanvullingshoogleeraren kunnen zorgen. De kleine Gereformeerde Kerk, die wat zielenaantal betreft tegenover de Hervormde Kerk schier in 't niet verzinkt, bekostigt er wel twaalf aan de Vrije Universiteit en dan nog vier aan de Theologische School te Kampen. En als desniettegenstaande noch de Confessioneelen noch de Bond tot vrijmaking der Kerken het tot één hoogleeraar brengen kunnen, zou daarin dan geen wenk liggen, dat de bewandelde weg verkeerd is? Beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald.

In *Pniël* heeft de bekende Utrechtsche predikant Dr. J. H. Gunning J.Hzn. op de hem pittige wijze een philippica geschreven tegen de wijze van collecteeren, die nog steeds in onze Kerken in zwang is.

Ge lacht onwillekeurig bij de „natuurgetrouwe" teekening, hoe het in een volle kerkbeurt te Utrecht toegaat:

> In ons goede Utrecht muurt men (in volle beurten) de gangpaden met „krukjes" vol, het allerongemakkelijkste soort van stoeltjes, dat men zich denken kan, maar om zijn handigheid en handelbaarheid zeker bruikbaarder dan een stoel met leuning. Voor een „goed woord" heeft een Utrechtsch christen, als het moet, wel wat rugpijn over. Maar stel u nu deze ellende voor, dat de komst der collecte mannen in alle zijpaden, waar krukjes staan, deze stoeltjes doet verplaatsen op den schoot der gelukkige buurvrouwen (de mannen hebben, zeker omdat men hun geduld onder deze marteling betwijfelde, plaatsen, die voor deze kunstbewerking onbereikbaar zijn) en vraag u dan eens af hoe bevordelijk het voor de „stichting" moet zijn een paar malen een minuut of tien krukloos te moeten staan of krukrijk te moeten zitten, totdat de broeders (wee den rampzalige, die dan nog dik is bovendien!) zich door de zusteren hebben heengewurmd.
>
> En inmiddels krijgt iedere bank en iedere rij stoelen een tweevoudig bezoek van den langen hengelstok, met meerder of minder gratie over twee, drie rijen hoofden heengebalanceerd, hier een hoed op-zij duwend, ginds een van die reuzen-gevaarten geheel van 't hoofd stootend, overal onrust, afleiding en ontstichting brengend. Let er maar eens op hoe altijd de oogen der kerkgangers, al een poosje van te voren bij het naderen en een poosje na het weggaan van dit kerkmarteltuig, op den collectenzak gericht blijven! Het is alsof er een magische bekoring van uitgaat — of zou het zijn dat men nog nooit van zijn verbazing bekomt, en bekomen kan, over deze eeuw-in eeuw-uit volgehouden, moedwillige en onnoodige, rustverstoring in Gods huis?

Er mag eenige charge schuilen in deze teekening, waar is, dat het collecteeren met den „hengelstok" een ware beproeving is voor de gemeente, den collectant en den Dienaar des Woords Voor de gemeente, omdat de aandacht van de prediking wordt afgeleid; voor de collectanten, omdat ze een goed deel van de prediking niet kunnen volgen; en voor den predikant, omdat dé noodige stilte en rust ontbreekt, zoolang het collecteeren aanhoudt.

Ook het hulpmiddel, schier overal toegepast, om de collecte onder het psalmgezang te laten houden, is weinig erger dan de kwaal zelf. Gelijk de *Hervorming* terecht opmerkt, spreekt daarin minachting voor het lied. Geschiedt het niet vaak, dat de diakenen en collectanten verzoeken vooral lange psalmverzen te laten zingen tijdens de collecte, omdat ze anders niet vóór het eindigen van het zingen gereed zijn? En waar het psalmgezang een offerande der aanbidding is, God den Heere toegebracht, voelt men dan niet, hoe stuitend het is, wanneer dit gezang dienstbaar moet worden gemaakt om de ordeverstoring van het collecteeren te bedekken? Onder het gebed vouwt men de handen en sluit men de oogen om alle gemeenschap met de buitenwereld af te sluiten en zich geheel aan God te geven. En als men zingend bidt: God heb ik lief, of het aangrijpende: Gelijk het hert dorst naar de waterstroomen, zoo dorst mijn ziel naar u o God, dan zit men met spanning te zien of de collectezak reeds in aantocht is, opent de beurs om daaruit een gave af te zonderen, moet ook nog voor zijn kinderen zorgen, en als het geldstuk aan hun kleine handen ontrolt, moet er een jacht onder de bank gehouden worden om de verloren penning weer te vinden.

Van harte stemmen we daarom met den wensch van Dr. Gunning in, dat deze wijze van collecteeren in onze Kerken moge afgeschaft worden. Ze vindt nergens zoo plaats als in Holland alleen, en overal elders wordt de collecte aan den uitgang van het kerkgebouw na afloop van den dienst gehouden. Trouwens, in vroegere tijden was dat ook in ons land de vaste gewoonte, zooals daaruit blijkt, dat in onze oudste liturgie na het uitspreken van den zegen de woorden volgen: *Gedenkt den armen*. De collecte vond dus plaats, nadat de zegen was uitgesproken. In Zeeland is dit nog steeds de gewoonte, en daar blijkt wel, dat deze collecte na den dienst zonder eenig practisch bezwaar verricht kan worden. Maar ook al waren er bezwaren, de nadeelen van het collecteeren onder den dienst zijn zoo groot, dat daartegenover elk ander bezwaar in het niet verdwijnt. Moge daarom het conservatisme op kerkelijk gebied ons niet langer parten spelen. Men zou, gelijk Dr. Gunning voorstelt, „offerblokken" met wijde, breede gleuven aan het einde der gangpaden kunnen aanbrengen, waar de gave in gestort werd voor den eeredienst. De collecte voor de armen zou echter liefst door de diakenen zelf verricht moeten worden. Hun ambt is het de gaven in te zamelen, en het „offerblok" zouden we voor deze collecte afkeuren. Er ligt meer dan een eigenaardige symboliek in, wanneer de diakenen zelf de gaven *vragen*; er ligt ook in een aandrang om mild te geven, die van het doode offerblok niet kan uitgaan. Voor extra-collecten kon dan een afzonderlijke collectant bij den uitgang worden geplaatst; thans geschiedt deze extra-collecte reeds in vele kerken bij het uitgaan uit het kerkgebouw. Practisch zou de wijziging dus hierop neer komen, dat de collecte voor de Kerk vervangen werd door offerbus of offerblok; dat de collecte voor de armen naar den uitgang werd verplaatst en de extra-collecte daar bleef. Twee collectanten bij den uitgang levert, de Zeeuwsche Kerken toonen het, geen bezwaar.

Aan deze regeling zou ook nog een ander voordeel verbonden zijn. In sommige Kerken vermenigvuldigt men de collecten door voor hetzelfde doel tweemaal te laten collecteeren. De menschen zijn nu eenmaal gewoon driemaal in de collecte te offeren, zoo redeneert men. Is er geen derde extra-collecte, dan collecteert men nog eens voor de Kerk, die deze tweede gave altijd wel gebruiken kan. Maar hoe gedienstig deze practijk ook zijn moge, principieel blijft ze te veroordeelen. Men vraagt niet *tweemaal* in een godsdienstoefening voor hetzelfde doel. Ook dit misbruik nu zou vanzelf vervallen, wanneer de collecte naar het einde van den dienst werd overgebracht. Want dan zou ieder voelen, hoe dwaas het is, wanneer twee zakjes werden gepresenteerd, beide voor de behoeften van het kerkelijk saamleven.

Ook in de kringen der modernen wordt allengs de overtuiging levendig, dat men met de Openbare School bedrogen is uitgekomen. Aanvankelijk mochten de vrijzinnigen, toen de openbare school de secte-school van het modernisme beloofde te worden, haar met gejuich hebben begroet, maar allengs zijn de oogen er voor open gegaan, dat de neutrale school niet alleen de orthodoxie, maar *alle* religie bedreigt. Vandaar dat er in het moderne kamp steeds meer stemmen opgaan, die ook voor de vrijzinnigen als eenigen uitweg aanwijzen het stichten van vrije of bijzondere scholen, waar het religieus element weer tot zijn recht kan komen.

Een der medewerkers aan de *Hervorming*, die zich onder den schuilnaam Batavus verbergt, komt hier rond voor uit. „De tijd, dat de Moderne predikanten met al wat Liberaal was, pal stonden voor de Openbare school, is geheel voorbij. En onder de vrijzinnige collega's ken ik dan ook geen, die met haar bijzonder ingenomen is, een enkele uitzondering, die den doorgaanden regel bevestigt, daargelaten. Batavus zet dan in een tweetal artikelen de oorzaken uiteen, waarom de Openbare School de modernen niet meer bevredigen kan. In hoofdzaak zijn dit dezelfde bezwaren, die steeds ook van onze zijde zijn aangevoerd. De openbare school doet voor het godsdienstonderwijs *niets*; wel mogen de predikanten op een apart uur godsdienstonderwijs geven, maar de leerlingen zijn niet verplicht dit onderwijs bij te wonen. Het is minder dan een „bijvak". En juist daardoor wordt bij het kind zoo licht de gedachte gewekt, dat de godsdienst een soort liefhebberij is, waar de een aan „doet" en de ander „niet aan doet", merkt Batavus terecht op. Maar ook afgescheiden van deze achterstelling van het godsdienstonderwijs, klaagt Batavus in de tweede plaats er over, dat van de onderwijzers der Openbare School zoo zelden een invloed uitgaat, die het godsdienstig leeren ten goede komt. De vloek der neutraliteit maakt, dat zelfs de goedgezinde onderwijzers zich nooit vrij over den godsdienst durven uitlaten. En welk een geest onder de openbare onderwijzers heerscht, blijkt wel uit de moties, op de vergadering van den Bond der Nederlandsche Onderwijzers aangenomen, die meestal een antireligieus karakter dragen en waartegen nauwelijks protest wordt vernomen. Het beroep op de „christelijke deugden", die op de openbare school volgens de wet onderwezen moeten worden, acht Batavus een doekje voor het bloeden. Want het christelijk element in deze deugden is juist, dat zij „uit Godsgeloof moeten voortkomen" en van dit Godsgeloof mag men op de Openbare School niet reppen. Opleiding tot Christelijke deugden kan er daarom niet plaats vinden; waar de wortel ontbreekt, kan de vrucht niet gezien.

Voor een moderne is deze aanklacht tegen de Openbare School ernstig genoeg. In hoofdzaak werden hier dezelfde bezwaren ingebracht, die steeds ook van orthodoxe zijde zijn aangevoerd. Maar waar men vroeger van moderne zijde met deze bezwaren den spot dreef, erkent men thans openlijk, dat ze gegrond zijn en de Openbare School het religieus karakter van ons volk ondermijnt.

En niet minder opmerkelijk is, op welke gronden Batavus bij zijn geestverwanten de oprichting van *vrije* scholen bepleiten komt. De vrije school, zegt hij, biedt de volgende voordeelen aan:

a. Zij stelt het christendom voor als het zout der aarde, als het zuurdeeg, dat ons gansche leven moet doortrekken en zij komt dus op tegen de waanvoorstelling, als zou vroomheid een particuliere liefhebberij zijn, aan ieders persoonlijk goedvinden overgelaten;

b. zij werkt in denzelfden geest als de godsdienstige opvoeding in huisgezin en catechisatie;

c. zij wekt ware verdraagzaamheid, daar zij den grond legt voor echt godsdienstig leven;

d. zij is een zegen voor de onderwijzers, die vrijuit kunnen zeggen wat in hun hart omgaat, en wier eigen geloofsleven zal toenemen in kracht als zij arbeiden aan het wekken van godsdienstige gevoelens bij anderen.

Precies wat steeds ook door ons is gezegd.

Zelfs wordt, mirabile dictu, thans toegegeven, dat de *vrije* school een kweekplaats is van religieuze verdraagzaamheid, en niet, gelijk steeds beweerd werd, de openbare.

Geeft zulk een getuigenis in het hoofdblad der modernen dan geen hope, dat ons ideaal: *de vrije school voor heel de natie* eens werkelijkheid worden zal?

Gaarne verleenen we aan deputaten door de classis Arnhem aangewezen voor de bearbeiding van de Gereformeerden in Duitschland, een plaats voor het schrijven, dat ze aan de Kerken gericht hebben:

> Zooals bekend gecht mag worden is door alle onze Gereformeerde kerken, synodaal saamgekomen, de arbeid onder onze stamgenooten in Duitschland zeer toegejuicht.